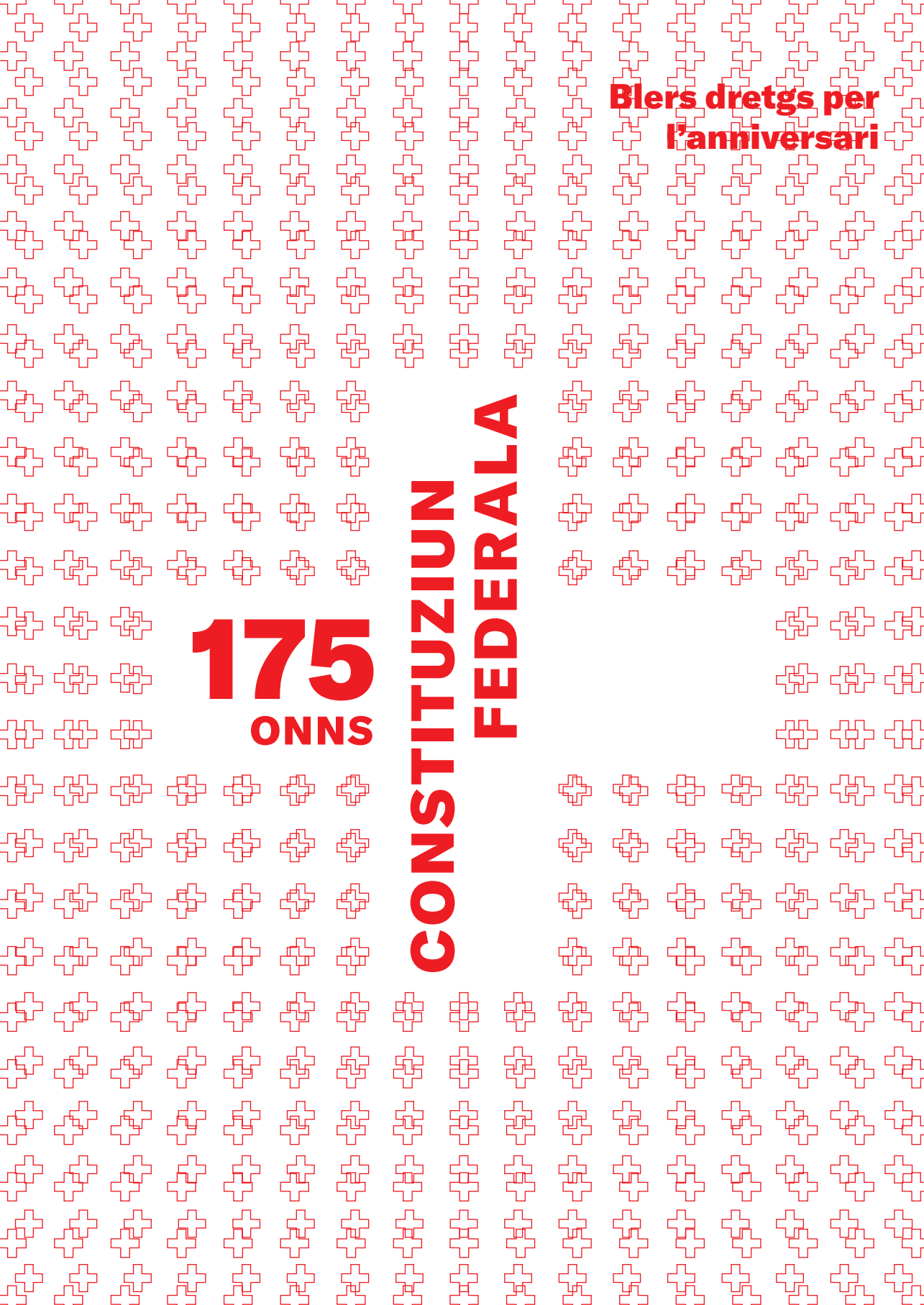

**Blers dretgs per
l'anniversari**

175
ONNS

**CONSTITUZIUN
FEDERALA**

**Blers dretgs
per l'anniversari**

175
ONNS

**CONSTITUZIUN
FEDERALE**

Edì dal
Museum naziunal svizzer
Museum naziunal Turitg

SANDSTEIN VERLAG

Denise Tonella: **Prefaziun +++ 6**

Erika Hebeisen, Michael Kempf: **Introducziun +++ 10**

Josef Lang: **Libertad da religiun – in giast ester
en nossas vals +++ 15**

Martin Lengwiler: **Garanzia da la sfera privata:
in dretg fundamental tranter la protecziun dal stadi
e la protecziun cunter il stadi +++ 23**

Susanne Bennewitz: **Per l'emprima giada dretg civil
per gidieus e gidieus svizzers +++ 31**

Numa Graa: **Il svilup da las garantias da procedura
en il dretg costituziunal federal +++ 39**

Vanessa Rüegger: **Dretgs fundamentals da
la Constituziun svizra: libertad da pressa,
libertad d'opiniun, libertad d'art +++ 47**

Helen Keller: **L'europaizaziun da la Constituziun
federala svizra +++ 55**

Jacqueline Grigo: **La libertad da tgi?
La dispita davart il faziell da chau
muslim en Svizra +++ 63**

Regula Argast: **Cunter decisiuns da
naturalisaziun arbitraras: la Constituziun
federala sco correctiv +++ 69**

Debjani Bhattacharyya: **In dretg fundamental
al fraid per la Svizra? +++ 77**

Biografias curtas +++ 84

Recumandaziuns da lectura +++ 86

Impressum +++ 88

Introducziun

Il giubileum da 175 onns Constituziun federala giavischa il Museum naziunal bier dretg a la Svizra. Cun in'exposiziun e cun quest carnet accompagnant dain nus in sguard enavos sin l'istorgia da quests dretgs fundamentals ch'èn oz francads en la Constituziun svizra. In pèr dretgs fundamentals figureschan gia en l'emprima constituziun da 1848. La gronda part è vegnida vitiers pli tard, e blers dretgs fundamentals èn sa fatgs valair l'emprim sco dretg nuncrit. Dal cumenzament ennà po la Constituziun federala svizra vegnir reve-dida bain. La part decisiva dals dretgs fundamentals actuals è vegnida francada en la constituziun a chaschun da la revisiun totala da l'onn 1999.

L'emprima constituziun da la Svizra moderna n'è betg vegnida inven-tada avant 175 onns d'ina cumissiun ed er betg crudada giu da tschiel. Ella ha models pli prominents e pli curaschus, oravant tut la Decleraziun dals dretgs umans da la Revoluziun franzosa e la constituziun dals Stadis Unids da l'America. Ultra da quai vegn la Constituziun federala svizra a la glisch pir suenter ina dira e greva naschientscha. I n'è insumma betg cler d'emprim ennà, sch'ella vegn a survivor ed ad esser abla da viver. Sia precursura bainquant pli ambiziusa, la constituziun da la Republica helvetica, è sa mante-gnida enturn l'onn 1800 mo per stgars 5 onns. Il Contract federal da l'onn 1815 reglava l'alleanza da chantuns suverans e n'era pia betg ina Constituziun democratica. La democrazia svizra ha però em-prendì da chaminar per propi il cumenzament dals onns 1830 en ils chantuns liberals. Ina Constituziun federala ch'era vegnida skizzada quella giada da liberals, ha dentant fatg naufragi l'onn 1832. Ella è entrada en l'istorgia svizra sco «creatira malfurmada».

Durant ils 15 onns suandants èn s'accentuads ils conflicts confes-siunals entaifer la Confederaziun. La disputa tranter ils conservativs ed ils liberals concernent il fundament politic d'ina Svizra futura è escalada il november 1847 en l'uschenumnada Guerra da la Lia separatista. Cun agid da prinzis e da monarcs oriunds dals conturns

■ ■ L'emprima giada dapi che la Republica helvetica ha fatg naufragi fan ils liberals il 1832/33 puspè in sboz per ina Constitu-zion federala democratica. Sin il maletg vegn quella svalitada sco «creatira malfurmada». Davo-svart a dretga èn prominents libe-rals en accziun sco spendrers. Davantvart en il center sa rimnan els per il «battaisem d'urgenza» d'in novnaschi. Il dissegner conservativ na dat a quel nagina schanza da survivor.

Ludwig Adam Kelterborn (attribui), caricatura davart la revisiun dal Contract federal da 1815, enturn 1833, litografia sin palpì | Museum naziunal svizzer

da la Svizra avessan ils chantuns ch'eran reunids en la Lia separa-tista forsa tuttina anc impedì l'experiment liberal en il center da l'Europa. Ma quests vischins eran occupads quella giada cun revol-tas liberalas en lur agens pajais.

Schanegiada d'intervenziuns militarass d'ordaifer e grazia a la svelta victoria da las truppas da la Dieta federala ha ina Cumissiun da constituziun a Berna cumenzà cun sia lavur ils 17 da favrer 1848. Questa cumissiun era pronta da far cumpromiss ed ha elavurà a temp util in sboz ch'era acceptabel per la maioritad. Cun agid da proceduras da votaziun betg dal tuttafatg irreproschablas è quest sboz vegnì acceptà. Ils 12 da settember 1848 è entrada en vigur l'emprima constituziun federala svizra. Cun in sistem da duas chom-bras adempliva la constituziun ils giavischs dals federalists ed ha mess il crap da fundament per ina democrazia ad interim repre-schentativa.

Ils perdents catolics-conservativs da la Guerra da la Lia separatista han l'emprim tegnì distanza da la politica federala a Berna. Il motor eran las forzas liberalas. Ellas han ussa stui metter il progress dal dretg costituziunal en la pratica politica. A medem temp han er moviments liberals-radicals e la finala er socialistics svelt fatg valair lur interess. Fin l'onn 1891 ha lur pressiu politica fatg daventar la democrazia represchentativa per umens cristians ina democrazia mez directa per quasi tut ils umens.

Sin quest temp politicamain animà da la fundaziun dal nov stadi federal guardan enavos tschintg contribuziuns da quest carnet accompagnant. Ellas s'occupan per gronda part dals dretgs fundamentals *avant la lettre* e da la dumonda impurtanta: Tgi è inclus? Tgi dastga cundecider? Dal dretg da votar e d'eleger restan, ultra da minoritads pli pitschnas, exclusas tut las dunnas sco er tut ils umens gidieus. Che l'emancipaziun gidieua en Svizra survegn mo in sustegn minimal da la societad en Svizra e che l'egualitad giuridica s'avanza uschia mo plaunsieu, reflectescha la contribuziun da Susanne Bennewitz. Ultra da la cundecisiun politica pli vasta è la libertad da pressa il dretg fundamental il pli impurtant en la Constituziun federala da 1848. En sia contribuziun skizzescha Vanessa Rüegger il traject dal scumond da censura fin a la libertad da l'art sco extensiun da la libertad da las medias. La libertad da religiun garantescha l'emprima Constituziun svizra l'emprim mo a las duas confessiuns cristianas. Pertge che quai è stà uschia e quant fräschla che la libertad da religiun è restada per autras cuminanzas religiusas, tematisescha la contribuziun da Josef Lang. Plinavant declera Martin Lengwiler, co ch'ina conscienza per la protecziun da la sfera privata sa sviluppa e da tge persunas che la sfera privata vala sco degna da protecziun. Ed a la fin tschertga Numa Graa las propostas temprivas da proceduras gistas en il dretg penal. Quellas vegnan la finala francadas en la Constituziun federala – grazia a l'europaiziun da la giurisdicziun svizra durant l'ultim terz dal 20avel tschientaner.

Passa 120 onns resta il Stadi federal svizzer ina spira democrazia d'umens. Pir cun l'introducziun dal dretg da votar da las dunnas l'onn 1971 survegnan las Svizras il dretg da cundecisiun politica. Sin basa da quest grond pass da democratisaziun s'occupan l'expo-

siziun e quest cudesch accompagnant da la furmaziun da quests dretgs fundamentals, ch'èn vegnids integrads en la constituziun da 1999 ch'è valaivla anc oz. Dapi la ratificaziun da la Convenziun europeica dals dretgs umans l'onn 1974 fa la Svizra part d'in sistem giuridic surordinà. Las sentenzias dal Tribunal europeic dals dretgs umans (TEDU) a Strasbourg èn da lura davent – ensemen cun las sentenzias dal Tribunal federal e cun las iniziativas dal pievel – constituziun *in-the-making*. Co che dretgs fundamentals europeics èn vegnids integrads concretamain en la Constituziun federala svizra, dilucidescha Helen Keller en sia contribuziun. A maun d'in exempel concret pertutgant la pratica da natiralisaziun dals onns 1960 mussa Regula Argast, tge ideologias ch'existan fin ozendi cunter la participaziun politica da persunas estras en Svizra. E che la libertad da religiun n'ha – er durant il 20avel tschientaner tardiv – betg la medema valaivladad per tut las cuminanzas religiusas, reflectescha Jacqueline Grigo a maun da l'exempel da las debattas e da las tractativas giuridicas davart il faziell da chau da dunnas muslimas.

Sco quai che las contribuziuns reunidas qua mussan, reusseschi a la Constituziun federala d'integrar la midada sociala, perquai ch'ella po vegnir revedida e perquai ch'ella è averta per complettaziuns. Quai vegn ad esser necessari er en il futur, cura ch'i sa tracta da negoziar sin via democratica temas politics dispitaivels: Duai la populaziun estra – en il fratemp in quart da tut las persunas che vivan en Svizra – cundecider politicamain? Tge dovri en ina constituziun e tge betg, per che la libertad da religiun valia per tuttas e tuts? Co pon ins intimar ils gigants tecnologics da respectar la sfera privata da lur utilisadras ed utilisaders? U co pon ins far frunt adequatamain a la crisa dal clima en il dretg costituziunal? En quest senn dumonda la prospettiva da Debjani Bhattacharyya che concluda quest carnet: Dovra la Svizra in dretg al fraid?

La libertad da cretta e conscienza è inviolabla

Cst. 1874, art. 49.

Libertad da religiun – in giast ester en nossas vals

En sia missiva tar la revisiun totala da la Constituziun federala ha il Cussegl federal scrit il zercladur 1870: «L'idea da la libertad da religiun è naschida en il pajais liber da l'autra vart da l'ocean; ella è turnada sco giast ester, considerà cun blera disfidanza, en la veglia Europa, ed er qua betg l'emprim en nossas vals.» La Svizra saja bain il «pajais da la libertad politica», ma la «libertad da religiun» saja restada «dapi adina fitg limitada tras la lescha e tras la morala».

Gia la Constituziun federala da l'onn 1848 preferiva la libertad politica a la libertad da religiun. Almain aveva ella fixà l'egualitad tranter las confessiuns cristianas ed ils burgais dal stadi. Quai significava che persunas catolicas survegnivan la libertad da domicil, la libertad da cretta ed ils dretgs politics er en chantuns protestants e persunas protestantas er en chantuns catolics. Tge pass enorm che quai è stà, mussa la massiva cuntracampagna da la stad 1848. En il chantun Uri ha admonì in anteriur landamma, ch'ils «protestants dastgian pregiar en il futur sin las vias dad Altdorf». En il cumin da la Sutsilvania èsi vegnì pretendì, ch'ils «catolics arrivian sut il domini dals protestants». A Zug han spirituals profetisà, ch'«ils catolics stoppian snegar lur cretta e daventar protestants».

La defensiu confessiunala cunter las persunas d'autra cretta, ch'i deva er en territoris protestants, è stada in motiv impurtant per difficuldar la participaziun politica en las vischnancas a numerusas persunas novdomiciliadas. La substituziun u la cumplettaziun da las vischnancas burgaisas tras vischnancas politics, ch'è vegnida fatga suenter l'emprima revisiun totala da la Constituziun federala, ha rinforzà las minoritads confessiunals respectivas. Las instituziuns modernas garantivan l'egualitad religiosa plitgusch che las instituziuns tradiziunals. Cunzunt en las regiuns conservativas è restà in grond problem quel, che las scolas primaras eran influen-

■ ■ ■ **Il**s dus puncts da disputa ils pli impurtants en il cumbat per in stadi federal eran las claustras ed ils urdens dals gesuits. Dal punct da vista liberal rinforzavan quels la spartiziun confessiunala dal pajais. La caricatura dissegna d'in catolic liberal mussa in gesuit che dat in lavachau ad in cartent.

Martin Disteli, «Zelotenpredigt», sboz per in fazielet, Soloturn, enturn 1834, disegn a plima aquarellà. | © Museum d'art e d'istorgia, citad da Genevra, fotograf: André Longchamp

zadas da la baselgia. Perquai ha il nov artitgel da scola en la Constituziun federala da 1874 er promovì la libertad da religiun e la toleranza. El ha obligà ils chantuns da porscher ina instrucziun che pudeva vegnir frequentada da tuttas e tuts «senza pregiudicaziun da la libertad da cretta e da conscienza». Auters progress èn vegnids cuntanschids gia pli baud tras leschas federalas. Uschia ha l'Assamblea federala abolì l'onn 1851 las regulaziuns chantunals che difficultavan la maridaglia tranter spus da differentas confessiuns. La Constituziun federala da 1874 ha lura realisà la lètga civila ed il dretg da divorzi.

L'exclusiun da las gidieus e dals gidieus svizzers da tut ils dretgs menziunads era ina da las flaivlezzas las pli grondas da la Constituziun federala da 1848. En l'Argovia, nua che bundant 4216 gidieus e gidieus vivevan quella giada, è l'egualitad dals dretgs vegnida refusada l'onn 1862 cun ina gronda maioritad. Il pledader principal dal moviment antisemitic «Mannlisturm» era a medem temp a la testa da l'Associaziun da Pius, denominada tenor il Papa. Ils principals programatics dal cumbat cunter l'emancipaziun gidieua sa clamavan: «Ils gidieus na van betg a prà cun nus sco conburgais e sco confederads. Istoricallymain è la Svizra ina patria dals cristians.»

Suenter che la Confederaziun aveva disponì l'onn 1863 l'egualitad politica dals gidieus da l'Argovia, era ella dumandada da realisar tala er sezza. Il schaner 1866 hai dà ina votaziun davart l'emprima revisiun parziala da la Constituziun federala. Entant che la libertad da domicil e l'egualitad giuridica dals gidieus han chattà ina maioritad, è la libertad da cretta e da cultus vegnida refusada per pauc. En la Svizra Centrala han 80 pertschient dals votants ditg Na. Uschia è la libertad da la religiun gidieua daventada in tema-clav en la debatta successiva davart la revisiun totala da la Constituziun federala. In cusseglier dals chantuns da l'Uri la cumbatteva cun ina formulaziun ordvart moderna: «Duai la Svizra esser in stadi cristian u in stadi cosmopolit?» Ils 19 d'avrigl 1874 èn dus terzs dals umens – cun ina participaziun a la votaziun dad 82 pertschient – s'exprimids a favur d'in stadi federal secular.

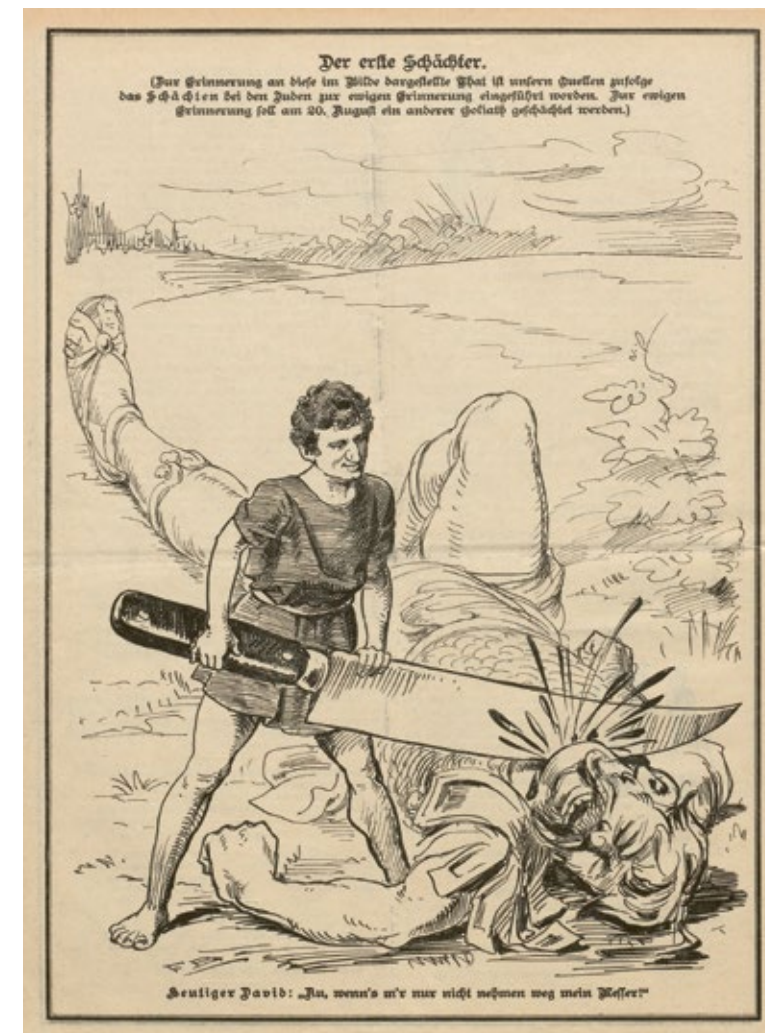

■ ■ Stgars 20 onns suenter la renconschientscha da la libertad da religiun gidieua – en il rom da la nova Constituziun federala da 1874 – vegn questa libertad puspè restrenschiada l'onn 1893 tras l'approvaziun da l'emprima iniziativa dal pievel insumma. La caricatura mussa ch'igl era vegnì sa referì per il cumbat da votaziun, ch'era caracterisà d'antisemitissem, er a la legenda da l'omicidi ritualisà.

Caricatura davart il scumond da mazzar tenor l'usit ebraic, Nebelspalter, tom 19, carnet 33, Turitg, 19-8-1893 | Nebelspalter, Turitg | Segund vaticanum

■ ■ Tranter il 1835 ed il 1875 è il catolic liberal Augustin Keller ina figura centrala en il cumbat per in stadi federal secular. L'onn 1841 propona el d'abolir las claustras da l'Argovia e 1844 d'abolir l'urden dals gesuits. Ils onns 1860 s'engascha el per l'egualitad dals gidieus. Perquai porta la loscha gidieua, ch'è vegnida fundada il 1907 a Turitg, ses num.

Purtret dad Augustin Keller, institut d'art C. Knüsli, Turitg, cromolitografia sin palpiri | Museum naziunal svizzer

En il rom dal cumbat cultural davart ina separaziun da l'appartenientscha religiusa e civica è vegnì extendì il scumond da l'urden dals gesuits, ch'era vegnì concludì già l'onn 1848. Er als singuls commembers da l'urden èsi vegnì scumandà da lavurar. Plinavant èsi vegnì scumandà da fundar novas claustras ed als spirituals è vegnida refusada l'elegibladad en il Cussegl naziunal ed en il Cussegl federal; l'installaziun d'uvestgieus stueva vegnir permessa da la Confederaziun. Ils artitgels excepziunals eran cuntradictorics ad

Il svilup da las garantias da procedura en il dretg costituziunal federal

La lescha fundamentala da la Svizra cuntegna – ultra dals dretgs fundamentals da las singulas persunas – numerusas garantias da procedura cunzunt per proceduras giudizialas (artitgels 29 fin 32). Avant l'onn 1999 n'era la gronda part da quests dretgs betg francada explicitamain en la Constituziun svizra. Quai na signifitga dentant betg, che las dretgiras na resguardavan betg gia avant quests dretgs.

La Constituziun federala da l'onn 1848 na menziunava strusch garantias da procedura e dretgs fundamentals. Uschia eri per exempel previs, che tschertas chaussas penals – tar quellas tutgavan en spezial ils delicts politics – stuevan vegnir giuditgadas dal Tribunal federal cun giuraders. Las dretgiras da giuraders, ch'èn entant vegnidas abolidas, vegnivan quella giada consideradas sco garanzia per ina buna giurisdicziun. La fin finala vegnivan ellas numnadamain controlladas dals burgais, sco quai ch'igl era daditg il cas en l'Engalterra e dapi la revoluziun franzosa en Frantscha. La constituziun garantiva er a tuts l'access a las dretgiras da lur lieu da domicil (artitgel 53). La finamira era cunzunt quella da scumandar dretgiras extraordinarias. Suentar las revoltas politics dals onns 1840 eran talas dretgiras vegnidas installadas en tscherts chantuns, sco per exempel il 1844 en il Vallais. Suentar la sconfitta da la «Giuvena Svizra» liberala en la battaglia da Trient avevan ils victurs conservativs stgaffi ina dretgira speziala – il Tribunal central. Quel giuditgava davart delicts politics e suppriva en quest connex l'opposiziun.

L'artitgel 4 da la Constituziun federala ha silsuentar giugà ina rolla impurtanta en connex cun l'elavuraziun da las garantias da procedura. Oriundamain avess quest artitgel oravant tut dui procurar per l'egualitad politica, quai cun garantir ch'ils dretgs da burgais vegnian observads. Da princip avevan tut ils burgais masculins il dretg da quels.

Mintga persuna ha, en proceduras davant istanzas giudizialas ed administrativas, il dretg d'in

**tractament
qual è
sist...**

La Constituziun federala da 1874 n'ha strusch extendì la glista dals dretgs processuals. Tras ella è il Tribunal federal dentant daventà ina instituziun permanenta, che giuditgescha la violaziun dals dretgs costituziunals dals burgais. Fin qua era quai resalvà al Cussegl federal ed a l'Assamblea federala.

A partir da l'onn 1877 ha il Tribunal federal per exempel renconuschì la pussaivladad da far valair ils dretgs davant dretgira sco dretg fundamental. Sche las autoritads refusian als burgais da far valair lur dretgs, cuntrafetschia quai al princip dal tractament egal, ha proclamà il tribunal. Ils onns suandants ha el er deduci da l'artitgel 4 il scumond da sentenzias giudizialas arbitraras. Decisiuns che corre-

■ ■ **Cura ch'ils liberals en il Vallais sa revolteschian – en connex cun ils corps da voluntaris – cun armas cunter la regenza catolic-conservativa, datti ils 25 da matg 1844 ina mazzacrada sper l'aula da Trient. Als survivents vegni fatg il process davant ina dretgira speziala. Talas proceduras giudizialas manadas tras da las autoritads scumonda la constituziun da 1848.**

Martin Disteli (attribui), cumbat da Trient, 1844, litografia | Museum naziunal svizzer

spundevan ad ina refusa da l'applicaziun da la lescha duevan pia vegnir consideradas sco violaziun dal dretg costituziunal. In pau pli tard ha il Tribunal federal schizunt deduci dal princip dal tractament egal, ch'ina partida senza meds finansials haja il dretg d'ina assistenza giuridica gratuita. L'access ad ina dretgira u la pretensiun da tscherts mussaments na dastgian betg vegnir refusads ad ina tala persona, perquai ch'ella na possia betg pagar sezza ils custs.

Successivamain ha il Tribunal federal concedì a las partidas – particularmain en ina procedura civila u penala – il dretg da vegnir tadlads avant ina decisiun che las pertutga. Il dretg sin atenziun giuridica premettia, che las personas inculpadas possian prender

■ ■ Il liberal tudestg Ludwig Snell vegn sco fugitiv politic en Svizra. El propona già quella giada il princip, ch'ina persuna accusada vala sco innocenta, fin ch'ella è sentenziada. En la Constituziun federala da 1848 manca la presunziun d'innocenza.

Carl Friedrich Imringer, purtret da Ludwig Snell, Turitg | Museum naziunal svizzer

■ ■ Il Tribunal federal curregia per part negligentschas en las sentenzias da las dretgiras chantunalas. El introducescha uschia ina tscherta unitad en il battibugl da la giurisdicziun svizra. Fin en il 21avel tschientaner na datti en Svizra nagin urden unifitgà, co che process duain vegnir manads.

Chasa dal Tribunal federal, album da fotografias da Peter e Ruth Herzog, Losanna, avust 1912 | Museum naziunal svizzer

invista dals documents da procedura, en spezial da quels documents che cuntegnan l'identitad da las perditgas. Il tribunal suprem ha er fatg attent al fatg, ch'ina persuna inculpada na possia betg vegnir sentenziada, sch'ella na saja betg vegnida envidada cun vigur legala a la tractativa principala per sa defender. Da decisiun a decisiun ha il Tribunal federal concepì uschia il dretg sin attenziun giuridica, uschia sco quai ch'el è ussa previs en la Constituziun federala da 1999 per mintga procedura giudiziala u administrativa (artitgel 29). Ozendi pussibilitescha quest dretg a tut las persunas participadas en ina procedura giudiziala da s'exprimer avant ina sentenza, da prender invista da las actas, da preschentar mussaments relevants u da survegnir in'argumentaziun per la sentenza.

La Confederaziun regla

l'acquist e la perdita dals dretgs da burgais tras derivanza, maridaglia ed adopziun

Cst. 1999, art. 38 al. 1

Cunter decisiuns da nateralisaziun arbitraras: la Constituziun federala sco correctiv

Il dretg da burgais svizzer sa cumpona dal dretg da burgais federal, chantunal e communal. Las vischnancas han en quest connex ina rolla impurtanta tar la nateralisaziun ordinaria. Collià cun quai è il privel da decisiuns da nateralisaziun arbitraras u discriminantas. Ils dretgs fundamentals ch'èn garantids en la Constituziun federala èn en quest connex in correctiv impurtant.

In di d'enviern fraid da l'onn 1963 sa preschenta la candidata da nateralisaziun Vittoria Zanetti (num midà) che ha 20 onns a la cumissiun da nateralisaziun dal cussegl dals burgais da Basilea. Vittoria è naschida e creschida si a Basilea. Ses bab deriva da l'Italia, sia mamma da Basilea. La candidata da nateralisaziun ha sco ses bab la naziunalitad taliana. Suenter ch'ella ha gì terminà la scola obligatoria a Basilea, ha ella fatg in emprendissadi d'assistenta da dentist. La permissiun da nateralisaziun da la Confederaziun è avant maun. Da las duas emprimas enquistas ch'il biro da dretg da burgais ha fatg, dals attestats da lavur e da las infurmaziuns ord ses circul d'enconuschents n'èn resultads nagins dischavantatgs.

En la venerabla chasa municipale da Basilea sto Vittoria Zanetti dar pled e fatg a las 11 dunnas ed umens da la cumissiun da nateralisaziun. Las commemoras ed ils commembers da la cumissiun sesan vi d'ina maisa. Intgins èn anc approfondads en in discurs. Durant «in detg temp» – quai vegnan ins a savoir pli tard dals documents da recurs cunter la dumonda refusada da l'avrigl e da l'october 1964 che l'advocat da Zanetti ha inoltrà a la Regenza da Basilea ed al Tribunal federal – è la candidata «malsegira», «sche l'enquista «uffiziala» ha insumma già cumenzà». A l'improvista fa ina cussegliera dals burgais l'emprima dumonda: Sche Vittoria Zanetti «sappia, pertge che dunnas sesian en questa sala». Quai ha «bain insatge

da far cun il dretg da votar da las dunnas», respunda la candidata in pau intscherta. Effectivamain avevan las burgaisas da Basilea survegni ils 7 da december 1958 il dretg da votar e d'eleger da la vischnanca burgaisa.

Sin la risposta da Vittoria – quai pon ins medemamain leger en las actas – reagescha la «dama che ha fatg la dumonda [...] cun gritta». Er para la «dunna cussegliera dals burgais respectiva [da sentir] il basegn da mangiar pralinas ord in stgarnuz avert ch'è davant ella». In cusseglier dals burgais vul savair, co ch'ins arriva «ad Olten u a Lucerna». Vittoria respunda spontanamain: «Suandond ils mussavias.» E lura tira in pled l'auter. Il cusseglier dals burgais: «Giais Vus a chaval?» Zanetti: «Na, cun l'auto.» E puspè il cusseglier dals burgais: «Tge, in auto avais Vus er?» La dumonda da natiralisaziun vegn refusada. La motivaziun uffiziala tenor il paragraf 2d da la Lescha basileisa davart il dretg da burgais vertent da quel temp è: «ina moda da viver notoricamain indecenta».

Tranter ils onns 1950 e 1969 è il cas da Vittoria Zanetti stà in da var 20 cas, nua che persunas da l'exteriur che han candidà per la natiralisaziun, han fatg recurs cunter la refusa da lur dumonda en il chantun Basilea-Citad. I sa tractava en quests cas da persunas immigradas da l'emprima e da la segunda generaziun, principalmain da Tudestgas e Tudestgs sco er da Talianas e Talians. Per persunas sut 45 onns existiva, suenter ch'ellas eran domiciliadas 15 onns en il chantun, il dretg d'ina natiralisaziun gratuita.

Il paragraf 2d era in relict da l'onn 1902. La Confederaziun ed ils chantuns sco Basilea, Turitg e Genevra vulevan quella giada facilitar la natiralisaziun. En vista dal dumber creschent da la populaziun residenta estra dueva l'integraziun civica da persunas da l'exteriur vegnir promovida. Enturn l'onn 1900 ha l'emprova d'introducir in *ius soli* sin plaun naziunal bain fatg naufragi. Cun la Lescha davart il dretg da burgais dals 19 da zercladur 1902 ha il chantun Basilea-Citad però extendì il dretg vertent d'ina natiralisaziun gratuita ed ha introduci in dretg da recurs. Sco gia en la lescha dal 1879 era in dals criteris d'exclusiun tranter auter il criteri d'ina «moda da viver notoricamain indecenta». Sche la moda da viver d'ina persuna valeva pia evidentamain sco «indecenta», impediva quai la natiralisaziun.

■ ■ ■ Il chantun Basilea-Citad refusa la dumonda d'ina giuvna Taliana che vul laschar sa natiralisar ils onns 1960. La candidata saja bain «naschida e creschida si a Basilea, haja visità las scolassas e chattà sia piazza da lavur qua» ed ella haja «parents, amis ed enconuscents a Basilea». Tut quai na basta dentant betg per la Regenza da Basilea sco «cumprova stricta» per sia «assimilaziun».

Archivs communals, vischnanca burgaisa da Basilea C 1,6 dretg da burgais, generals e singuls, recurs | Archiv dal stadi da Basilea-Citad

Departement des Innern
No. 3951/6769
27 NOV. 1964
DER REGIERUNGSRAT
DES KANTONS BASEL-STADT
Akten Nr. 143.2
Protokoll
26. Nov. 1964
Der Departementssekretär:
28. NOV. 1964
1153
An das
Schweizerische Bundesgericht,
Staatsrechtliche Kammer,
Lausanne
Regierungsratsbeschluss
vom 24. November 1964.
Hochgeachteter Herr Präsident,
Hochgeachtete Herren Bundesrichter.
Wir beehren uns, Ihnen auf die staatsrechtliche Beschwerde des [REDACTED], italienischen Staatsangehörigen, vertreten durch Dr. [REDACTED] Advokat, gegen den Regierungsratsbeschluss vom 15. September 1964 betreffend Abweisung ihres Bürgerrechtsgesuches nachstehende Vernehmlassung einzureichen mit dem Rechtsbegehren:
Es sei die Beschwerde des [REDACTED] unter a/o Kostenfolge abzuweisen.
Zur Begründung machen wir Folgendes geltend:
I.
In erster Linie sei auf den eingehend motivierten Entscheid des Regierungsrates vom 15. September 1964 (Beilage 1) hingewiesen, an dem in allen Teilen festgehalten wird.
Die 16-seitige Beschwerdeschrift enthält keine wesentlichen neuen Momente, die uns zu einer andern Stellungnahme veranlassen könnten. Wiederum wie in der Rekurschrift an den Re-

Il paragraf vegniva interpretà en moda adina pli vasta, suenter ch'il chavazzin da la «surpopolaziun estra» era sa fatg valair er en la politica da natiralisaziun dal chantun Basilea-Citad suenter l'Emprima Guerra mundiala. En sia posiziun pertutgant il cas Zanetti dals 24 da november 1964 al Tribunal federal ha la Regenza fatg attent al fatg, che l'impediment da natiralisaziun da la «moda da viver notoricamain indecenta» valia a Basilea tradiziunalmain sco ina «clausula generala». Correspudentamain ha la vischnanca burgaisa argumentà en ses scriver dals 16 da november 1964 al Tribunal federal: Il «motiv per la refusa da la «moda da viver notoricamain indecenta» vegnia «interpretà tenor la pratica da decennis en moda fitg extensiva». Quai pertutgia tut las candidatas e tut ils candidats «che vegnian refusads pervia da lur tenuta politica, pervia da qualitads da character displaschaivels u pervia d'assimilaziun manglusa».

■ ■ En questa sala venerabla vegn la seconda da Basilea confruntada l'onn 1963 cun las dumondas da la cumissiun da natiralisaziun. Sia dumonda da natiralisaziun vegn refusada. Pli tard argumentescha la vischnanca burgaisa da Basilea-Citad la refusa cun quai, che la candidata da natiralisaziun «saja oravant tut colliada mo insufficientamain cun sia patria elegida».

Sala dal cussegl dals burgais en la Chasa da la citad da Basilea | AL 45, 4-33-5 | Archiv dal stadi da Basilea-Citad

■ ■ Elisabeth Vischer-Alioth tegna ils 5 da december 1961 sco presidenta seniora dal cussegl dals burgais (oz cussegl communal dals burgais) in pled en la stanza da sesidas dal parlament communal. Trais onns avant han las burgaisas da Basilea survegni il dretg d'eleger e da votar sin plaun da la vischnanca burgaisa.

Hans Bertolf, Erstmals Frauen im Bürgerrat, National-Zeitung, Basilea, 6-12-1966 | BSL 1013 1-1746 5 | Archiv dal stadi da Basilea-Citad

**La Constituziun federala svizra
cumplenescha 175 onns. Per ses
giubileum mussa il Museum naziunal
svizzer in'exposiziun davart la valor
dals dretgs fundamentals.
Sco accompagnament a l'exposiziun
reflecteschan nov contribuziuns
en quest cudesch, cura, co e pertge
che tscherts dretgs fundamentals
han pudì sa far valair.**

SANDSTEIN

9 783954 987320